JORDI BILBENY, historiador, publica 'La sardana i la religió de les bruixes' (Librooks)

"El primer document que tenim de la sardana és una prohibició"

DE COLOM A LA SARDANA

El filòleg i historiador Jordi Bilbeny (Arenys de Mar, 1961) és conegut per la seva defensa de la catalanitat de personatges com Cristòfor Colom o Miguel de Cervantes, i les tesis sobre la tergiversació de la història que s'hauria produït per amagar fets com aquests. Ara canvia de registre i acaba de publicar *La sardana i la religió de les bruixes* (Librooks), un llibre llargament treballat que a partir de la sardana investiga la pervivència dels antics cultes i tradicions precatòliques a Catalunya. La *bruixeria* s'hauria d'emmarcar també en aquest context, i la sardana seria una de les danses rituals associades a aquests cultes.

SAGI SERRA

Santa Eugènia de Berga

Jordi Vilarrodà

En aquest llibre canvia de registre: de la història a l'antropologia...

Història, antropologia, unes notes arqueològiques, un fort nodriment folklòric i llegendari i també història de les religions, amb unes pinzellades de mitologia. Mite, història, llegenda o rondalla es confonen, són registres molt propers i tot depèn del grau de fiabilitat que li donen a cada un. Els antics s'agafaven la mitologia al peu de la lletra, con si fos una certesa. I jo, després d'haver estudiat la censura històrica durant 25 anys, he vist que allò que molta gent té com a història categòrica no és sinó una pura rondalla, una invenció.

La sardana seria una reminiscència d'antics cultes religiosos, segons vostè?

Cultes que se n'han dit *pagans*, precristians, gentils... Intento portar el lector cap a un espai vinculat amb l'espiritualitat arcaica. I aquests cultes els portava a terme la gent sotmesa a la colonització romana o visigòtica.

Són cultes que perviuen i conviuen amb la cristianització?

Totalment, i en molts casos és difícil saber-ho destriar. Avui veus una sardana de festa major davant d'una església: la gent surt de missa i la balla. Sembla cristiana, oi? Doncs es tracta de buscar-ne les arrels. Gran part dels nostres cultes, festes o llegendes no tenen a veure amb Jesucrist, a qui s'ha situat enmig d'un gran volum de creences anteriors. Molts elements del cristianisme són precristians, i molts elements de la catalanitat són *precatalans*. Al final, veig el llibre com una reflexió sobre mi mateix, sobre els meus avantpassats, una meditació per saber qui sóc.

N'hauria quedat rastre també en la toponímia: el terme *moro* (Castell dels Moros, Clot del Moro...) no faria referència a sarraïns, sinó als no cristianitzats?

Com a mínim, en la toponímia prepirinenca i pirinenca, s'ha d'entendre que aquests *moros* són els seguidors de Moro, un dels antics déus. Moro i Mari són l'antiga parella de divinitats, que ha perviscut fins avui en la cultura popular basca i està molt estudiada. Inclosa la bruixeria com a culte a Mari. Per això costa, en algun moment de la història, destriar què són cultes cristians enfrontats als sarraïns i què són cultes cristians enfrontats als precristians.

Aquests cultes portarien associada una dansa en cercle, que hauríem de llegir com a origen de la sardana?

El llibre no pretén ser només una tesi sobre la sardana i el seu origen. Però sí que hi apareix, com un *continuu*, la sardana, dita també *ball rodó*, *farandola, contrapàs* i altres noms. Aquest ball vehicula activitats com les festes majors, les romeries...

I no sembla que a l'Església li agradés gaire...

La primera documentació que tenim de la sardana és un monitori del 1552 on es prohibeix que es balli en les esglésies. Ho trobem en altres llocs de Catalunya, que els bisbes tenen una obsessió per impedir que es balli. Fins i tot els Pastorets, aquesta representació que ara ens sembla tan innocent, està prohibida durant tot el segle XVII, el XVIII i part del XIX.

Per tant, l'associaven a cultes no catòlics?

Exacte. Però per més que els bisbes ho intentaven, no ho van aconseguir. A Olot hi ha una segona prohibició, perquè la primera no es complia! La gent seguia ballant.

I amb el que s'anomena bruixeria, el ball també hi és vinculat?

Sí. Aquesta és una de les altres sorpreses que vaig tenir fa molts anys, al començar a recollir informació sobre la sardana. Algunes dones diuen –s'hauria de veure si ho fan perquè les deixin de torturar– que en aquests *aplecs* –els *akelarres*– ballaven la sardana. En alguns casos diuen sardana, contrapàs o "altres danses que els pagesos fan". És curiós que coincideix en la mateixa època la repressió a la bruixeria i les prohibicions de la sardana. I també les revoltes contra la monarquia espanyola, que culminen el 1640. Potser hi havia relació entre la bruixeria i la sublevació del poble contra les estructures de l'Estat i l'Església. Per què als segles XVI i XVII els únics llocs on s'ajusticien bruixes són Catalunya, Aragó i Navarra?

Joan Amades ja recollia al *Costumari* aquesta vinculació amb la bruixeria?

Ell sempre parla de bruixeria, com a supervivència de cultes arcaics. Molta gent se n'ha rigut, de l'Amades. Com se'n reien de la catalanitat de Cristòfor Colom o de la descoberta catalana d'Amèrica. Si no hi hagués Amades, la història de Catalunya seria coixa, guerxa i geperuda perquè només podríem parlar dels documents oficials. Amades és el gran historiador de la vida.

Osona és molt present al llibre...

Mossèn Cinto mateix explica que va voler dir la seva primera missa a Sant Jordi de Puigseslloses perquè allà s'hi fusiona la tradició megalítica amb la cristiana. És molt interessant que un personatge com ell valori que hi ha hagut una relació entre el dolmen de Puigseslloses i l'ermita. Anem a celebrar aplecs a llocs on hi anaven els nostres avantpassat, fem jocs i danses semblants.

La sardana era una dansa només del poble senzill o també la ballaven les classes altes?

Estava molt estesa. Hi ha sardanes ballades per pelegrins barrejats amb monjos, sardanes ballades per festa major, sardanes de l'aristocràcia... i les *deshonestes*, ballades amb poca roba i de matinada. I no sabem què passava abans o després d'això. Al parlar de la bruixeria, es diu que la dansa precedia el coit comunitari o bé que el tancava, segons els textos que tenim escrits per autoritats civils o eclesiàstiques. Jo estic convençut que molts d'aquests aplecs no eren en presència física.

I com eren, doncs?

Poden ser al·lucinacions. Com el xamanisme modern, es pot interpretar la bruixeria com una vivència espiritual en què podien haver-hi *coits espirituals*. Diuen que l'èxtasi espiritual és comparable amb un coit.

A SANTA EUGÈNIA

Jordi Bilbeny va presentar el llibre a l'Ajuntament de Santa Eugènia, en un acte organitzat per l'ANC. *La sardana i la religió de les bruixes* té moltes referències a indrets d'Osona.